

SP ๑๐๑ บาลีไวยากรณ์๑
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รวบรวมโดย อาจารย์ ดร.นิกร ศรีราช

บาลีไวยากรณ์ เป็นตำราแสดงหลักแห่งภาษาที่ใช้พูดหรือเขียน ซึ่งนักปราชญ์จัดขึ้นไว้ เพื่อ
 กุลบุตรรู้จักและเข้าใจในการที่จะใช้ถ้อยคำให้ลงระเบียบเป็นอันเดียวกัน และไวยากรณ์ในภาษาบาลีนี้ ท่าน
 แบ่งไว้เป็น ๔ ภาค คือ :-

๑.อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระ และพยัญชนะ
 พร้อมทั้งฐานกรณ์ สนิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน

๒.วจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม อพยยศัพท์ สมาส ตัทธิต อาชยาต กิตก์

๓.วากยสัมพันธ์ ว่าด้วย การก และ ประพันธ์ผูกคำพูดที่แบ่งไว้ในวจีวิภาค ให้เข้าเป็นประโยคอัน
 เดียวกัน

๔.ฉันทลักษณ์ แสดงวิธีแต่งฉันท คือคาถาที่เป็นวรรณพฤทธิและมาตราพฤทธิสมัญญาภิธาน – สนิ
อักษร

เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี ชื่อว่า อักษร อักษร แปลว่า ไม่รู้จักสิ้น และไม่เป็นของแข็ง
อักษรในภาษาบาลีมี ๔๑ ตัว

แบ่งเป็นสระ ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ

แบ่งเป็นพยัญชนะ ๓๓ ตัว คือ

ก	ข	ค	ฌ	ง
จ	ฉ	ช	ฌ	ณ
ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ
ด	ถ	ท	ธ	น
ป	ผ	พ	ภ	ม
ย	ร	ล	ว	ส
ห	ฬ			°

สระ

ในอักษร ๔๑ ตัวนั้น อักษรเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ ถึง โอ ชื่อ สระสระออกเสียงได้ตามลำพัง
 ตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ด้วยสระ ๘ ตัวนี้ ชื่อ นิสสัย เพราะเป็นที่อาศัยของพยัญชนะ สระ
 จัดเป็น รัสสะ ทีฆะ ครุ ลหุ วรรณะ

สระมีมาตราเบา ๓ ตัว คือ อ อิ อุ ชื่อ รัสสะ เพราะมีเสียงสั้น เช่น อติ ครุ
 สระ อา อี ู เอ โอ ชื่อ ทีฆะ เพราะมีเสียงยาว เช่น ภาคี เสโข

เฉพาะ เอ โอ ถ้ามีพยัญชนะสังโยคซ้อนอยู่เบื้องหลังจัดเป็นรัสสะ เช่น เสโย โสติ

สระที่เป็นทีฆะล้วน และสระที่เป็นรัสสะมีพยัญชนะสังโยคหรือนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง ชื่อ ครุ เพราะมี
 เสียงหนัก เช่น ภูปาโล เอสี มนุสสินโท โโกเสยย์

สระที่เป็นรัสสะล้วน ไม่มีพยัญชนะสังโยคหรือนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง ชื่อ ลหุ เพราะมีเสียงเบา เช่น ปติ มุณี
 สระนั้นจัดเป็น ๓ คู่ คือ

อ อา เรียก อวรรณะ

อิ อี เรียก อีวรรณะ

อุ อุ เรียก อุวรรณะ

เอ โอ เรียก สังยุตสระ เพราะผสมเสียงสระไว้ ๒ ตัว คือ อ กับ อิ ผสมกันเป็น เอ, อ กับ อุ ผสมกันเป็น โอ

พยัญชนะ

อักขระที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด ชื่อ พยัญชนะ

พยัญชนะ แปลว่า ทำเนื้อความให้ปรากฏ

พยัญชนะเหล่านี้ชื่อว่า นิสสิต เพราะอาศัยสระจึงออกเสียงได้ และทำเนื้อความของสระให้ปรากฏชัดขึ้น เช่น โอ โอ ออ ออกเสียงว่า “ไปไหนมา”

พยัญชนะ ๓๓ ตัวนี้ จัดเป็น ๒ พวก คือ วรรณค และ อวรรณค

พยัญชนะที่จัดเป็นพวกเดียวกันตามฐานกรณ์ที่เกิดเสียง ชื่อว่า วรรณค มี ๒๕ ตัว คือ

ก ข ค ฌ ง ๕ ตัวนี้ เรียกว่า ก วรรณค

จ ฉ ช ฌ ญ ๕ ตัวนี้ เรียกว่า จ วรรณค

ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ๕ ตัวนี้ เรียกว่า ฎ วรรณค

ต ถ ท ธ น ๕ ตัวนี้ เรียกว่า ต วรรณค

ป ผ พ ภ ม ๕ ตัวนี้ เรียกว่า ป วรรณค

พยัญชนะที่ไม่เป็นพวกเดียวกัน ตามฐานกรณ์ที่เกิดเสียง ชื่อว่า อวรรณค มี ๘ ตัว คือ ย ร ล ว ส ห ฬ

พยัญชนะคือ ° ตามศาสนโฆหาร เรียกว่า นิคคหิต ส่วนในคัมภีร์ศัพทศาสตร์ เรียกว่า อนุสาร

นิคคหิต แปลว่า กตสระ หรือ กตกรรม (กรรมคืออวัยวะที่ทำเสียง) เวลาเมื่อจะว่า ไม่ต้องอ้าปากเกินกว่าปกติ เหมือนเวลาที่หะ

อนุสาร แปลว่า ไปตามสระ เพราะต้องไปตามหลังรัสสระ คือ อ อิ อุ เช่น อหิ เสดอ กาสี

ฐานของอักขระ

ฐานที่ตั้งที่เกิดของอักขระ มี ๖ คือ กณฺฐคค, ตาลุ เพตาน, มุฑธา ศีระชะหรือปุมเหงือก, ทนฺโต ฟัน, โกฎฺฐา ริมฝีปาก, นาสิกา จมูก

อักขระบางเหล่าเกิดในฐานเดียว บางเหล่าเกิดใน ๒ ฐาน

อักขระที่เกิดในฐานเดียว

อ อา ก ข ค ฌ ง ห ๘ ตัวนี้เกิดที่คอ เรียกว่า กณฺฐชา

อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย ๘ ตัวนี้เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุชา

ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ร ฬ ๗ ตัวนี้เกิดที่ศีระชะ หรือปุมเหงือกเรียกว่า มุฑธาชา

ต ถ ท ธ น ล ส ๗ ตัวนี้เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทนฺตชา

อุ อุ ป ผ พ ภ ม ๗ ตัวนี้เกิดที่ริมฝีปาก เรียกว่า โกฎฺฐาชา

° (นิคคหิต) เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฐานชา

อักขระที่เกิดในสองฐาน

พยัญชนะที่สุดวรรณค ๕ ตัว คือ ง ญ ณ น ม เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฐานเดิมของตนและจมูก เรียกว่า สกณฺฐานนาสิกฐานชา

เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐตาลุโซ

พยัญชนะที่เป็น ธนิตโฆสะ มีเสียงก้องกว่า สนิทโฆสะ
พยัญชนะสังโยค

ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ของตนได้ เช่น อกก, ทกข, สจจ, วจฉ

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ของตนได้ เช่น อคค, อชช, อชฌาสย

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะของตนได้ทั้ง ๕ ตัว

(ยกเว้นแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี

ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ เช่น ปงก, สงข, องค, สงฆ)

พยัญชนะอวรรค ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ้อนหน้าตัวเองได้ เช่น อยย, อลล, อสส

พยัญชนะ ๔ ตัว คือ ย ร ล ว ถ้าอยู่หลังพยัญชนะอื่น ออกเสียงผสมกับพยัญชนะตัวหน้า เช่น ทวารานิ
ภทรานิ

ส มีสำเนียงเป็น อสุมะ ไม่มีคำเทียบในภาษาของเรา

ห ถ้าอยู่หน้าพยัญชนะอื่น ก็ทำให้สระที่อยู่ข้างหน้าตน ออกเสียงมีลมมากขึ้น เหมือนคำว่า พรหม ถ้ามี
พยัญชนะ ๘ ตัว คือ ญ ณ ฌ ม ย ล ว ห นำหน้า ห ก็มีสำเนียงเข้าผสมกับพยัญชนะนั้น เช่น มุหฺโห
เป็นต้น

พยัญชนะที่เป็น อัทธสสระ คือ ย ร ล ว ส ห ห ๗ ตัวนี้มีเสียงกึ่งสระ คือ กึ่งมาตรา เพราะพยัญชนะ
เหล่านี้ บางตัวก็รวมลงในสระเดียวกันกับพยัญชนะอื่น ออกเสียงพร้อมกันได้ บางตัวแม้เป็นตัวสะกด ก็คง
ออกเสียงได้หน่วยหนึ่ง พอให้รู้ได้ว่าตัวนั้นสะกด

สนธิ

การต่อมี ๒ อย่าง คือ ต่อศัพท์ที่มีวิภัติให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัติ เช่น จตฺตารอ-อิเม ต่อเป็น จต
ตารอเม ต่อบทสมาสย่ออักษรให้สั้นลง เช่น กต-อุปกาโร ต่อเป็น กโตปกาโร
การต่ออักษรด้วยอักษรนั้น จัดเป็น ๓ ตามความเป็นประธาน คือ

สรสนธิ ต่อสระ

พยัญชนะสนธิ ต่อพยัญชนะ

นิคคหิตสนธิ ต่อนิคคหิต

สนธิกิริโยปกรณ คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ มี ๘ อย่าง ได้แก่

โลโป ลบ

อาเทโส แปลง

อาคโม ลงตัวอักษรใหม่

วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม

ปกติ ปกติ

ทีโฆ ทำให้ยาว

รสลํ ทำให้สั้น

สญฺโญโค ซ้อนตัว

๑. สรสนธิ

สรสนธิใช้กิริโยปกรณ ๗ อย่าง คือ เว้นสญฺโญโค เพราะไม่มีวิธีเกี่ยวแก่พยัญชนะ

๑.๑ โลปสรสนธิ

มี ๒ อย่าง คือ ลบสระหน้า และลบสระหลัง

สระที่สุดของศัพท์หน้า เรียกว่า สระหน้า

สระหน้าของศัพท์หลัง เรียก สระเบื้องปลาย หรือ สระหลัง

มีกฎว่า เมื่อสระทั้ง ๒ นี้ไม่มีพยัญชนะอื่นคั่นในระหว่าง ให้ลบได้ตัวหนึ่ง ถ้ามีพยัญชนะคั่น ลบไม่ได้
วิธีลบสระหน้า

๑. สระหน้าเป็นรัศสะ สระหลังเป็นที่ขะหรือมีพยัญชนะสังโยค ลบสระหน้าอย่างเดียว เช่น

ยสส-อินทริยานิ สนธิเป็น ยสสินทริยานิ,

โนหิ-เอตฺ สนธิเป็น โนเหตฺ,

สมตฺ-อายุสฺมา สนธิเป็น สมตตายสฺมา

๒. สระทั้งสองเป็นรัศสะ มีรูปเสมอกัน* ลบสระหน้าแล้วที่ขะสระหลัง เช่น

ตตฺร-อัยํ เป็น ตตฺรรายํ

(คือเป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้งสองตัว)

๓. สระทั้งสองเป็นรัศสะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้าแล้วไม่ต้องที่ขะ เช่น

จตุหิ-อปาเยหิ เป็น จตุหปาเยหิ

๔. สระหน้าเป็นที่ขะ สระหลังเป็นรัศสะ ลบสระหน้าแล้วที่ขะสระหลัง เช่น

สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธีธ

วิธีลบสระหลัง

๑. สระทั้งสอง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง เช่น

จตฺตาโร-อิเม เป็น จตฺตาโรเม

กิณฺนุ-อิมา เป็น กิณฺนุมา

๒. นิคคหิตอยู่หน้า ลบสระหลัง เช่น

อภินฺนทฺ-อิติ เป็น อภินฺนทฺนติ เป็นต้น ฯลฯ

เรื่อง นามศัพท์ รวบรวมโดย อาจารย์ ดร.นิกร ศรีราช

นาม หมายถึง ชื่อ

ศัพท์ หมายถึง เสียง หรือ ตัวหนังสือ (ที่มีความหมาย ชัดเจนเป็นที่เข้าใจ)

นามศัพท์ หมายถึง เสียง หรือ ตัวหนังสือ ที่บ่งถึงชื่อ แบ่งเป็น ๓ คือ

นามนาม

คุณนาม

ศัพท์นาม

๑. นามนาม หมายถึง นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ แบ่งออกเป็น ๒ คือ

สาธารณนาม หมายถึง นามที่ทั่วไปแก่คน, สัตว์, สถานที่ เช่น

มนุษย์ มนุษย์, ดิรัจฉาน สัตว์ดิรัจฉาน, นคร เมือง เป็นต้น

อสาธารณนาม หมายถึง นามที่ไม่ทั่วไปแก่สิ่งอื่น เช่น

ทิวา กุมารชื่อทิวา, เอราโณ ช้างชื่อเอราโณ, สวตถิ เมืองชื่อสวตถิ เป็นต้น

๒. คุณนาม หมายถึง นามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่า นามนามนั้น ดีหรือชั่ว เป็นต้น

แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ

ชั้นปกติ

ชั้นวิเสส

ชั้นอติวิเสส

๓. ศัพท์นาม หมายถึง นามที่ใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อไม่ให้ซ้ำซาก ซึ่งไม่เพราะเหตุ แบ่งเป็น ๒ คือ

ปุริสศัพท์นาม

วิเสสนศัพท์นาม

นามศัพท์ ๓ อย่างนี้ นามนามเป็นประธาน คุณนามและศัพท์นามเป็นบริวาร

เพราะเมื่อมีนามนามแล้ว คุณนามและศัพท์นามจึงมีได้ เพราะฉะนั้น นามนามจึงสำคัญที่สุด

นามศัพท์ (คือ นามนาม คุณนาม และศัพท์นาม) มีส่วนประกอบสำคัญ ๓ อย่าง คือ

ลิงค์

วจนะ

วิภัติ

ลิงค์

ลิงค์ แปลว่า เพศ คือคำพูดที่บ่งเพศของนามนาม

ลิงค์แบ่งเป็น ๓ คือ

पुलिङ्गं เพศชาย

อิตถิลिङ्गं เพศหญิง

น पुलिङ्गं ไม่ใช่เพศชาย ไม่ใช่เพศหญิง

ลึงค์ของนามนาม

เป็นลึงค์เดียว คือศัพท์เดียว เป็นได้ลึงค์เดียว เช่น ปุริโส บุรุษ เป็นบุลึงค์ได้อย่างเดียว, อิตถิ หญิง เป็นอิตถิลึงค์ได้อย่างเดียว, กุลั ตระกูล เป็นนบุสกลึงค์ได้อย่างเดียว เป็นต้น

เป็น ๒ ลึงค์ (ทวิลึงค์)

ศัพท์เดียว มีรูปอย่างเดียว เป็นได้ ๒ ลึงค์ เช่น อกฺขโร อกฺขรํ อักขระ, มโน มนํ ใจ เป็นต้น

นามนามมีมูลศัพท์อย่างเดียว เปลี่ยนสระที่สุตศัพท์เป็นเครื่องหมายให้ต่างลึงค์กัน (โดยลง อา อี อึนี่ ปัจจัย เครื่องหมายอิตถิลึงค์) เช่น ราชา (บุ.), ราชนิ (อิต), อุปาโสโก (บุ), อุปาสิกา (อิต.) เป็นต้น

ลึงค์ของคุณนามและศัพท์นาม

คุณนามและศัพท์นามเป็นได้ทั้ง ๓ ลึงค์ (แล้วแต่นามนามที่เป็นประธาน)

ลึงค์แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ

จัดตามกำเนิด คือ จัดลึงค์ให้ตรงตามกำเนิดเดิมของนามนั้น เช่น

ปุริโส บุรุษ กำเนิดเป็นบุลึงค์ จัดให้เป็นบุลึงค์

อิตถิ หญิง กำเนิดเป็นอิตถิลึงค์ จัดให้เป็นอิตถิลึงค์

จิตตํ จิต กำเนิดเป็นนบุสกลึงค์ จัดให้เป็นนบุสกลึงค์

จัดตามสมมุติ คือ จัดลึงค์ตามสมมุติของภาษา ไม่ตรงตามกำเนิดเดิมของนามนามนั้น เช่น

ทาโร เมีย กำเนิดเป็นอิตถิลึงค์ สมมุติให้เป็นบุลึงค์

ปเทโส ประเทศ กำเนิดเป็นนบุสกลึงค์ สมมุติให้เป็นบุลึงค์

ภูมि แผ่นดิน กำเนิดเป็นนบุสกลึงค์ สมมุติให้เป็นอิตถิลึงค์ เป็นต้น

วจนะ

วจนะ คือ คำพูดบอกจำนวน (ให้ทราบว่าน้อยหรือมาก) แบ่งเป็น ๒ คือ

เอกวจนะ คำพูดสำหรับบอกชื่อของสิ่งเดียว เช่น ปุริโส ชายคนเดียว

พหุวจนะ คำพูดสำหรับบอกชื่อของมากกว่าสิ่งเดียว คือตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป เช่น ปุริสา ชายหลายคน

วิภัตติ

วิภัตติ คือสิ่งที่ใช้แจกศัพท์ให้มีรูปต่างๆ เพื่อให้มีเนื้อความเชื่อมต่อกับคำอื่นๆ ในประโยค

วิภัตตินั้นมี ๑๔ ตัว แบ่งเป็น เอกวจนะ ๗ พหุวจนะ ๗ ดังนี้

เอกวจนะ พหุวจนะ

ปฐมา ที่ ๑ สิ โย

ทุติยา ที่ ๒ อํ โย

ตติยา ที่ ๓ นา ทิ

จตุตถิ ที่ ๔ ส นํ

ปณจมี ที่ ๕ สฺมา ทิ

ฉฐี ที่ ๖ ส นํ

สตุตมี ที่ ๗ สมิ สุ

(อालปนนะ ลี โย)

นามศัพท์ เมื่อประกอบวิภัติแล้ว ก็มีความหมายต่อเนื่องกับคำอื่นได้

คำที่เชื่อมต่อความหมายของศัพท์ เรียกว่า อายตนิบาท (ตรงกับบุพบทในภาษาไทย)

อายตนิบาท มีดังนี้

วิภัติฝายเอกวจนะ

ปฐมา อ. (อ่านว่า อันว่า)

ทุตติยา ซึ่ง, ลู, ยัง, ลีน, ตลอด, กะ, เฉพาะ.

ตติยา ด้วย, โดย, อัน, ตาม, เพราะ, มี, ด้วยทั้ง.

จตุตถิ แก่, เพื่อ, ต่อ.

ปญจมี แต่, จาก, กว่า, เหตุ.

ฉกฐิ แห่ง, ของ, เมื่อ.

สตุตมี ใน, ใกล้, ที่, ครั้นเมื่อ, ในเพราะ เหนือ, บน, ณ

อาลปนนะ แน่, คุก่อน, ข้าแต่.

วิภัติฝายพหุวจนะ

อ. - ท. (อ่านว่า อันว่า....ทั้งหลาย)

ซึ่ง-ท., เฉพาะ-ท.

ด้วย-ท., ด้วยทั้ง-ท.

แก่-ท., ต่อ-ท.

แต่-ท., เหตุ-ท.

แห่ง-ท., เมื่อ-ท.

ใน-ท., บน-ท., ณ-ท.

แน่-ท., ข้าแต่-ท.

ปฐมาวิภัติ และอาลปนวิภัติ ไม่มีสำเนียงอายตนิบาท แต่ใช้คำว่า ‘อันว่า’ และ ‘แน่ คุก่อน ข้าแต่’ แทนตามลำดับ เพื่อเป็นเครื่องสังเกตวิภัติ

ปฐมาวิภัติ แบ่งเป็น ๒ คือ

เป็นประธาน

เป็นประธานในประโยคที่ไม่มีกิริยาคุมพากย์ เรียกว่า ลิงคตถ เช่น

มหาปญญโ อานนโท อ.พระอานนท์ ผู้มีปัญญามาก

เป็นประธานในประโยคที่มีกิริยาคุมพากย์ เรียกว่า สยกตตา เช่น

อานนโท ฌมมึ เทเสติ อ.พระอานนท์ ย่อมแสดง ซึ่งธรรม

เป็นอาลปนนะ คำสำหรับร้องเรียก อาลปนวิภัติ ไม่มีวิภัติเป็นของตนเอง แต่ยืมปฐมาวิภัติมาใช้

การันต์

การันต์ คือ สระที่สุดแห่งศัพท์

โดยย่อมี ๖ คือ อ อา อิ อี อุ ู

โดยพิสดารมี ๑๓ คือ

ปุงลึงค์ มีการันต์ ๕ คือ อ อิ อี อุ ู

อิถิลึงค์ มีการันต์ ๕ คือ อา อิ อี อุ ู

นปุงสกลึงค์ มีการันต์ ๓ คือ อ อิ อุ

วิธีแจกนามนาม (ด้วยวิภัติ)

วิภัตินัย แจกตามการันต์และลิงค์ (วิภัติ วจนะ) ศัพท์ที่การันต์และลิงค์เหมือนกัน ให้แจกเป็นแบบเดียวกัน เช่น ปุริส อัจฉริย ปณฺหิต เป็น อ การันต์ ปุลิงค์ เช่นเดียวกัน ให้แจกตามแบบ อ การันต์ ปุลิงค์ (ในแบบ แจก ปุริส ศัพท์ ให้อดูเป็นตัวอย่าง)

อุปสรรค

คือ พยางค์ที่ใช้ประกอบหน้าคำศัพท์ ทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลงไปเกิดเป็นความหมายใหม่

จริต แปลว่าประพจน์

เติม อุปสรรค สุ แปลว่า ดึงม เป็น สุจริต จะมีความหมายใหม่ว่า ประพจน์ดี

เติมอุปสรรค ทู แปลว่า ชั่วทราม เป็น ทูจริต จะมีความหมายใหม่ว่า ประพจน์ชั่ว

การเติมอุปสรรค จึงเป็นการสร้างคำใหม่โดยการนำอุปสรรคประกอบหน้าคำศัพท์ให้มีความหมายใหม่คำ อุปสรรคจะใช้ตามลำพังไม่ได้ต้องใช้ประกอบคำนาม หรือคำกริยาถ้าใช้ประกอบคำนามจะทำหน้าที่เหมือนส่วนขยายกริยา คำอุปสรรคเมื่อประกอบหน้าคำศัพท์ แล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงของคำให้สามารถอ่านคำให้ต่อเนื่องเป็นคำเดียวกัน หรืออาจเปลี่ยนแปลง รูปสระในระหว่างคำตามหลักสนธิ ก็ได้

ตัวอย่างอุปสรรคที่นำมาใช้ในภาษาไทย

๑. สุ แปลว่า ดี งาม ง่าย บางครั้งเปลี่ยนรูปหรือแผลง สุ เป็น เสาว สุ โส หรือ สร เช่น สุคนธ์ (กลิ่นดี) สุพจน์ (พูดดี) สุจริยา (ประพจน์ดี) สุภาสิต (กล่าวถ้อยคำดี) สุวิชา (ความรู้ดี) สุวรรณ (สีงาม) หมายถึงสีทอง สุกติ (ทางดี)

สุคต (ผู้ไปดี) สุภา เสาวภา โสภา (รัศมีดี) สวรรคต (ไปดีแล้ว) สรเลข (เลขดี) สุภร (ผู้เลี้ยงง่าย) สุขเมธ (ผู้มีปัญญาดี)

เสาวรส (รสดี รสอร่อย)

๒. ส (อ่านว่า สั้ง) แปลว่า ร่วม พร้อม เมื่อเป็นคำไทยจะใช้ว่า สั้ง สัญ สัน สัม สม เช่น สั้งเกต (กำหนดพร้อม) สั้งคม (การไปพร้อม) สั้งคิด (การขับร้องพร้อม) สั้งหรรณ (ยึดไว้พร้อม) สัญชาติ (เกิดพร้อม เกิดร่วม) สัญญาณ (ความรู้พร้อม) สัจจร (ไปพร้อม) สันธาน (ภาพต่อพร้อม) สันโดษ (ความยินดีพร้อม) สัมฤทธิ์ (ความสำเร็จพร้อม) สัมภาษณ์ (พูดพร้อม) สัมผัส (การถูกต้องพร้อม) สมบูรณ์ (เต็มพร้อม) สมภาพ (เกิดพร้อม)

๓. ส แปลว่า ร่วมพร้อมด้วย เช่น สกรรมกริยา (กริยาที่ต้องมีกรรมร่วม) สพรหมจารี (ผู้ประพจน์พร้อมด้วยพรหมจรรย์)

๔. ทู แปลว่า ชั่ว ร้าย ยาก เช่น ทูคติ (ทางชั่ว) ทูภษิต (ภษิตที่กล่าวชั่ว) ทูจริต (ประพจน์ชั่ว) ทูศีล (ศีลชั่ว) ทูรัถยา (ทางลำบาก) บางครั้งจะใช้ ทูร ทร เช่น ทูรชน ทรชน (คนชั่ว) ทรพิช (พิชร้าย)

๕. อว, โอ แปลว่า ลง ต่ำ เช่น อวตาร (ลงมาเกิด) อวชาตบุตร (บุตรที่ต่ำกว่าตระกูล) อวसान (สิ้นสุดลง)

โอวาท (พูดลง คำกล่าวสอน) โอภาส (สว่างลง แสงสว่าง ส่องแสง)

๖. อป แปลว่า ไม่มี ไทยมักใช้ อับ เช่น อับมงคล (ไม่มีมงคล) อับลักษณ์ (ลักษณะชั่ว) อับภาคย์ (ปราศจากโชค) อับยศ (ปราศจากยศ)

๗. **อุป** แปลว่า **เข้า ไกล้ว รอง** เช่น อุปนัย (บรรลุลถึง) อุปกรณ์ (เข้า ไปช่วยเหลือ) อุปนายก (รองนายก) อุปถัมภ์ (เข้าไปค้ำจุน) อุปกิเลส (เข้าไปเศร้าหมอง) อุปสัมปทา (การเข้าถึงพร้อม) อุปภูฐาน (เข้าไปตั้งไกล)

๘. **อติ** แปลว่า **ยิ่ง กล่า ล่วง พิเศษ** เช่น อติเทพ (เทวดายิ่งใหญ่) อติศัย (ประเสริฐ)

๙. **อิธิ** แปลว่า **ยิ่งใหญ่** เช่น อิธิการ (การกระทำยิ่ง) อิธิบดี (ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง) ไทยใช้ อิธิบดี อิธิราช (ราชาผู้ยิ่งใหญ่)

๑๐. **อนุ** แปลว่า **น้อย ภายหลัง ตาม เนื่องจาก** เช่น อนุญาต (การ รับรู้ตาม) อนุสรณ์(เครื่องระลึกตาม) อนุโลม (ยอมตาม) อนุภรรยา (ภรรยาน้อย) อนุชิต (ชนะเนื่องจาก) อนุมติ(เห็นตาม) อนุช(ผู้เกิดตามหลัง) อนุเฉท (ส่วนน้อย) อนุบาล (ตามรักษา) อนุมาน (กำหนดตาม) อนุรักษ (ตามรักษา)

๑๑. **อภิ** แปลว่า **ยิ่งใหญ่ วิเศษ** เช่น อภิชาติ (เกิดดีแล้ว) อภิญา(ความรู้ยิ่ง) อภิสทธิ์ (ความสำเร็จยิ่งสิทธิเฉพาะ) อภิเชก (การรดน้ำที่ยิ่งใหญ่) อภินิหาร(การนำไปยิ่ง) อภิบาล (การรักษายิ่ง)

๑๒. **อา** แปลว่า **ทั่ว เจริญ ยิ่ง** เช่น อารักษ์ (คุ้มครองทั่ว) อาภา (สว่างทั่ว) อาการ(การกระทำทั่ว) อาจารย์ (ผู้ฟังมาหา) อาพาธ (เบียดเบียนทั่ว)

๑๓. **อุ** แปลว่า **ขึ้น นอก** เช่น อุโฆษ (กึกก้องทั่ว) อุัจ (ความฟุ้งซ่านขึ้น) อุ เปลี่ยนเป็นอุต หรือ อุท ได้ เช่น อุตสาหะ (ความขยันขึ้น) อุดม อุตตม (สูงสุดยิ่ง) อุทธรณ์ (การยกขึ้น)

๑๔. **ปฏฺิ** หรือ **ปติ** (อ่านว่า ประติ) แปลว่า **เฉพาะ ตอบ ทวน กลับ** เช่น ปฏฺิทิน (เฉพาะวัน) ปฏฺิสนธิ (สืบต่อ) ปฏฺิเสธ (ห้ามเฉพาะ) ปฏฺิโลม (ทวนกลับ) ปฏฺิยฺุทฺ์ (รบต่อ) “ ปฏฺิ ” แผลงเป็น “ ปาฏฺิ ” ได้ เช่น ปาฏฺิบท (บทเฉพาะ) ปฺุรติ ไทยใช้ ประติ เช่น ประติชญา (ความรู้เฉพาะ) ประติญาณ (ความรู้เฉพาะ) ประติมุข (เฉพาะหน้า)

๑๕. **ปริ** แปลว่า **รอบ ทัว** เช่น ปริมณฑล (วงรอบ) ปรินิพพาน (ดับทั่ว) ปริวรรต (หมุนรอบ) ปริมาณ (กำหนดทั่ว) ปรินายก (ผู้นำไปรอบ) ปริยาया (เป็นไปรอบ) ปริโยสาน (ที่สุดโดยรอบ) คำว่า ปริ อ่านว่า ปะ- ริ บางคำไทยใช้เป็น บริ (อ่านว่าบอ- ริ) เช่น บริเวณ (โดยรอบ) บริวาร (แวดล้อมรอบ) บริจาค (สละทั่ว) บริบูรณ์ (เต็มทั่ว) “ ปริ ” อาจแผลงเป็น “ ปรี ” ได้ เช่น ปรีชา (ความรู้รอบ) ปรีชญา (ความรู้รอบ)

๑๖. **ป, ปร** แปลว่า **ทั่ว ข้างหน้า** เช่น ปกติ ปรกติ (กระทำทั่ว) ปกิณกะ(เกลื่อนกล่นทั่ว) ปณต ปรณต (ไหว้ทั่ว) ไทยใช้ ประณต ปณาม ปรณาม (น้อมไหว้ทั่ว) ไทยใช้ ประณาม ปทิบ ปรทิบ (สว่าง ทั่ว) ไทยใช้ ประทิบ ปยุกต์ ปรยุกต์ (ประกอบทั่ว) ไทยใช้ ประยุกต์ ปรณิต (น้อมไปทั่วไป) ใช้ ประณิต คำว่า ปฺุร แผลงเป็น ประ เช่นประกาศ (กล่าวทั่ว) ประกาศิต (กล่าวทั่ว)

๑๗. **วิ** แปลว่า **วิเศษ แจ้ง ต่าง กลับความ** เช่น วิเทศ (ต่าง ประเทศ) วิลาวัลย์ (งามวิเศษ) วิรฺติ (กลับความกับยินดี หมายถึงไม่ยินดี) วิมุข (กลับความกับข้างหน้าหมายถึงข้างหลัง) วิจิตร (งามวิเศษ) วิกาล (ผิดเวลา) วิชย (ชนะวิเศษ) วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง)

๑๘. นิ แปลว่า เข้า ลง ออก เช่น นิमित (สร้างลง) นิพนธ์ (ผูกเข้า) นิพันธ์ (เนื่องออก) นิยม (กำหนดลง) นิเทศ (คำแสดงออก)

คำอุปสรรคที่นำมาใช้ในภาษาไทย จะนำมาใช้ตามรูปคำบาลี และสันสกฤตก็มี บางคำก็เปลี่ยนให้เข้ากับคำไทย และเมื่ออยู่ในคำไทยความหมายอาจเปลี่ยนไปได้ เช่น บริษัท แปลว่า นั่งรอบ เมื่อเป็นคำไทยหมายถึง นิติบุคคลที่ตั้งขึ้นเพื่อนเข้าหุ้นกัน หรือคนทั้งหลายมาประชุมกัน เป็นต้น

กริยาอาชยาด (VERB)

อาชยาด หมายถึง ศัพท์ที่กล่าวกริยาคือความทำ, เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่มน้ำ ทำ พูด คิด ในอาชยาดนั้นท่านประกอบ วิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจก ปัจจัย เพื่อเป็นเครื่องหมายเนื้อความให้ชัดเจน ในอาชยาดมีเครื่องปรุงที่สำคัญมี ๓ ประการคือ

๑. ธาตุ คือรากของศัพท์ ประกอบเป็นกริยาต่างๆ มี ๘ หมวด

๒. ปัจจัย คือศัพท์ที่ประกอบท้ายธาตุ ในธาตุแต่ละหมวดมีปัจจัยประจำหมวด

๓. วิภัติ คือแจกหรือจำแนกธาตุต่างๆประกอบที่ท้ายปัจจัย เมื่อลงแล้วจะบ่งถึง กาล ,บท,วจนะ บุรุษ จัดเป็น ๘ หมวด ในหมวดหนึ่ง ๆ มี ๑๒ วิภัติ

กาล (Tenses) หมายถึง ระยะเวลาที่กริยาแสดงออกในขณะนั้น มีเครื่องหมายบอกเวลาที่เกิดขึ้นว่าเป็นปัจจุบัน,อดีตและอนาคต ในภาษาบาลีมี ๓ กาลคือ

๑. ปัจจุบันกาล (Present Tense) แปลว่า อยู่,ย่อม,จะ

๒. อดีตกาล (Past Tense) แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อาคมอยู่หน้าแปลว่า ได้แล้ว

๓.อนาคตกาล (Future Tense) แปลว่า จัก ถ้ามี อ อาคมอยู่หน้าแปลว่า จักได้แล้ว

บท เป็นเหตุให้รู้บทที่เป็นเจ้าของกริยาแบ่งเป็นปรสสบท บทเพื่อผู้อื่นและอัตตโนบท บทเพื่อตน

วจนะ หมายถึงคำพูดมี ๒ อย่างคือ เอกวจนะ สิ่งเดียว ,พหูวจนะ ตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป

บุรุษ หมายถึงบุคคล สัตว์ สิ่งของ แบ่งเป็น ๓ คือ

๑. ประถมบุรุษหรือ ปฐมบุรุษ ได้แก่กริยาอาการที่เราพูดถึง ใช้แทนคนและสิ่งของที่พูดถึง ได้แก่ศัพท์ทั้งหลายยกเว้น ตุมห และ อมห ศัพท์

๒. มัธยมบุรุษ ได้แก่กริยาอาการของคนที่เราพูดด้วย ใช้แทนคนที่เราพูดด้วย ได้แก่ ตุมห ท่าน

๓. อุตตมบุรุษ ได้แก่ ใช้แทนตัวผู้พูดเอง ได้แก่กริยาอาการของผู้พูดเอง ได้แก่ อมห ข้าพเจ้า หมวดวิภัติของอาชยาด

มี ๘ หมวด คือ วัตตมานา,ปัญญาณี,สัตตมี,ปโรกษา, หิยัตตนี,อัชชัตตนี,ภวิสสันติและกาลาติปัตติ

๑. วัตตมานาวิภัติ แปลว่า "อยู่,ย่อม,จะ"

บุรุษ	ปรสสปท์		อตตโนปท์	
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.
ป.	ติ.	อนติ.	เต.	อนเต.
ม.	สิ.	ถ.	เส.	วเห.
อุ.	มิ.	ม.	เอ.	มเห.

ตัวอย่าง ลภ ธาตุ (ได้) เมื่อลงในหมวดวัตตมานา

บุรุษ	ปรสสปท์		อตตโนปท์	
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.
ป.	ติ.	อนติ.	เต.	อนเต.
ม.	สิ.	ถ.	เส.	วเห.
อุ.	มิ.	ม.	เอ.	มเห.

ป. (ชโน)	ลกติ.	(ชนา) ลกนติ.	ลภเต.	ลกนเต.
ม. (ตุว)	ลกสิ.	(ตุมห) ลภถ.	ลภเส.	ลกวุเท.
อุ. (อห)	ลกามิ.	(มย) ลกาม.	ลภ.	ลกมเท.

๒. หมวดปัญจมี แปลว่า “จง, จงเกิด, ขอจง”

ปรัสสพท์				อตตโนปท์	
ปฺริส.	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ป.	ตุ.	อนตุ.	ต.	อนต.	
ม.	หิ.	ถ.	สส.	วโ.	
อุ.	มิ.	ม.	เอ.	อามทเส.	

๓. หมวดสัตตมี ไม่น่าว่าเป็นกาลไหน เรียกว่าอนุตตกาล แปลว่า “ควร, พึง” อยู่ระหว่างปัจจุบันและอดีต

ปรัสสพท์			อตตโนปท์	
ปฺริส.	เอก	พหุ	เอก	พหุ
ป.	เอยย	เอยยุ.	เอถ	เอริ.
ม.	เอยยาสี	เอยยถ	เอโถ	เอยยวโ.
อุ.	เอยยามิ	เอยยาม	เอยย	เอยยามเท.

ตัวอย่าง ลก ธาตุ (ได้) เมื่อลงในหมวดสัตตมี

ปรัสสพท์				อตตโนปท์	
ปฺริส.	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ป. (ชโน)	ลภยย	(ชนา) ลภยยุ.	ลภถ	ลภริ	
ม. (ตุว)	ลภยยาสี	(ตุมห) ลภยยถ	ลภโถ	ลภยยวโ.	
อุ. (อห)	ลภยยามิ	(มย) ลภยยาม	ลภยย	ลภยยามเท.	

๒. กิริยาอดีตกาล (Past) ประกอบด้วยกิริยาสามหมวดคือ

๑. หมวดปโรกษา (Perfect) สำหรับบอกอดีตกาลล่วงแล้ว หากกำหนดมิได้ มักใช้เล่าเรื่องอดีต แปลว่าแล้ว

ปรัสสพท์			อตตโนปท์	
	เอก	พหุ	เอก	พหุ
ป.	อ.	อุ.	ตถ.	เร.
ม.	เอ.	ตถ.	ตโถ.	วโ.
อุ.	อ.	มท.	อิ.	มเท.

วิภัติหมวดปโรกษานี้ มีที่ใช้น้อยมาก มีใช้อยู่บ้างเพียงปรัสสพท์ ปฐม เอก และพหุ เท่านั้นคือ พฐู ธาตุในความกล่าว เช่น พฐู+ อ+อ = อาห, พฐู+ อ+อุ = อาหุ,อาหิสู (แปลง อุ เป็น อัส (แปลงพฐู ธาตุ เป็น อาห) เช่น

เตน อาห ภควา. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว

เตน อาหุ โปราณา. ด้วยเหตุนี้ อาจารย์มีในปางก่อน ท. กล่าวแล้ว

๒. หมวดหิยัตตนี้ (Imperfect) บอกอดีตกาลล่วงแล้ววานี้ แปลว่า แล้ว เมื่อลง อ อาคมหน้าธาตุ แปลว่า ได้แล้ว

	ปรีสสบท		อิตตโนบท	
	เอก	พหู	เอก	พหู
ป.	อา.	อุ.	ตถ.	ตถ.
ม.	โอ.	ตถ.	เส.	วหฺ.
อุ.	อ.	มท.	อี.	มทเส.

ตัวอย่างการแจก ปจ ธาตุ (หุง, ต้ม)

ป.	อปจา, อปจ.	อปจ.
ม.	อปโจ.	อปจตถ.
อุ.	อปจํ.	อปจมห.

มยฺ ขนานํ สฺวํ อปจมห เรท. หุงข้าวเพื่อคน ท.

ขโณ โว มา อฺปจจคา. ขณะอย่าได้เข้าไปล่วงแล้ว ซึ่งท่านท. อฺปจจคา (อุป+อติ+อ+คม+อ+อา.)

เอวํ อวจํ (ข้า) ได้กล่าวแล้ว อย่างนี้.

๓. หมวดอชัตตนี้ (perfect) สำหรับบอกอดีตกาลล่วงแล้วตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้างลง อ อาคมหน้าธาตุ แปลว่า “ได้.....แล้ว”

	ปรีสสบท		อิตตโนบท	
	เอก	พหู	เอก	พหู
ป.	อี	อุ.	อา.	อุ.
ม.	โอ	ตถ.	เส.	วหฺ.
อุ.	อี	มทา.	อ.	มเท.

ตัวอย่างการแจก คม ธาตุ (ไป) (ไม่ลง อ อาคมต้นธาตุ และไม่แปลง คม ธาตุเป็น คจจ

	เอก	พหู
ป.	คม + อ + อี = คมิ	คม + อ + อุ = คม
ม.	คม + อ + โอ = คโม	คม + อ + อี+ตถ = คมิตถ
อุ.	คม + อ + อี = คมิ	คม + อ + อี+ มทา = คมิมทา

เช่น เถโร คามํ ปิณฑาย คมิ. พระเถระ ไปแล้ว สู่บ้าน เพื่อบิณฑะ.

เอวรूपํ กम्मํ อกาสิ. (ข้า) ได้ทำแล้วซึ่งกรรม มีอย่างนี้เป็นรูป.

๓. กิริยานาคตกาล (Future) มีสองหมวดคือ

๑. หมวดภวิสสนติ (Future) สำหรับบอกอนาคตของปัจจุบัน แปลว่า “จัก”

	ปรีสสบท		อิตตโนบท	
	เอก	พหู	เอก	พหู
ป.	สฺสติ.	สฺสนติ.	สฺสเต.	สฺสนเต.
ม.	สฺสสิ.	สฺสถ.	สฺสเส.	สฺสวเท.
อุ.	สฺสามิ.	สฺสาม.	สฺสํ.	สฺสามเท.

ตัวอย่างการแจก ปจ ธาตุ ในความหุง ในความตัม

ป. ปัจจิสสติ. ปัจจิสสนุตติ.

ม. ปัจจิสสสิ. ปัจจิสสส.

อุ. ปัจจิสสามิ. ปัจจิสสํ. ปัจจิสสาม.

เช่น ปุวิ ปัจจิสสามิ. ข้า ท. จักตัม ซึ่งขนม

๒.หมวดกาลาติปตติ สำหรับบอกอนาคตของอดีต แปลว่า “จัก.....แล้ว” ถ้างอ อ อาคม หน้าธาตุ แปลว่า “จักได้..... แล้ว”

	ปรัสสบท		อัตตโนบท	
	เอก	พหู	เอก	พหู
ป.	สสา.	สสํสุ.	สส.	สสํสุ.
ม.	สเส.	สส.	สสเส.	สสเท.
อุ.	สสํ.	สสามาหา.	สสํ.	สสามาหเส.

ตัวอย่างการแจก คม ธาตุ (ไป) แปลงคม ธาตุเป็น คจฉ

	เอก	พหู
ป.	คม + อ + อี + สสา = คจฉิสสา, คจฉิสส	คม + อ + อุ + สสํสุ = คจฉิสสํสุ
ม.	คม + อ + อี + สเส = คจฉิสเส	คม + อ + อี + สสเส = คจฉิสสเส
อุ.	คม + อ + อี + สสํ = คจฉิสสํ	คม + อ + อี + สสามาหา = คจฉิสสามาหา

เช่น โส เจ ยานํ ลภิสสา อคจฉิสสา ถ้าวา เขา จักได้แล้ว ซึ่งยานไซริ (เขา) จักได้ไปแล้ว

ธาตุ

ธาตุคือรากของศัพท์ ประกอบเป็นกิริยาต่างๆ มี ๘ หมวด ตามพวกที่ประกอบด้วยปัจจัยเป็นอันเดียวกัน แสดงแต่พอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑. หมวด ภู ธาตุ

ภู เป็นไปในความ มี, ในความ เป็น (ภู + อ = ภว + ติ) สำเร็จรูปเป็น ภวติ ย่อมมี, ย่อมเป็น.
 หุ เป็นไปในความ มี, ในความ เป็น (หุ + อ = โห + ติ) สำเร็จรูปเป็น โหติ ย่อมมี, ย่อมเป็น.

สี เป็นไปในความ นอน (สี + อ = สย + ติ) สำเร็จรูปเป็นเสติ, สยติ ย่อมนอน.

มรฺ เป็นไปในความ ตาย, (มรฺ + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น มรติย่อมตาย.

ปจฺ เป็นไปในความ หุง, ในความ ตัม (ปจฺ + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ปจติ ย่อมหุง, ย่อมตัม.

อิกฺข เป็นไปในความ เห็น, (อิกฺข + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น อิกฺขติย่อมเห็น.

ลภฺ เป็นไปในความ ได้ (ลภฺ + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ลภติย่อมได้.

คม เป็นไปในความ ไป (คม + อ = คจฉ + ติ) สำเร็จรูปเป็นคจฉติ ย่อมไป.

๒. หมวด รุชฺ ธาตุ

รุชฺ เป็นไปในความ กั้น, ในความ ปิด (รุชฺ + อ - เอ + ติ) สำเร็จรูปเป็น รุชฺติ, รุชฺติ
 ย่อมปิด. มุจฺ เป็นไปในความ ปล่อย (มุจฺ + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็นมุจฺติ ย่อมปล่อย.

ภุชฺ เป็นไปในความ กิน (ภุชฺ + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ภุชฺติ ย่อมกิน.

ภิท เป็นไปในความ ต่อย (ภิท + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ภินทิตี ย่อมต่อย.

ลิป เป็นไปในความ ฉาบ (ลิป + อ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ลิมปิตี ย่อมฉาบ.

๓. หมวด ทิว ธาตุ

* ทิว เป็นไปในความ เล่น (ทิว + ย = พพ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ทิพพิตี ย่อมเล่น.

สิว เป็นไปในความ เย็บ (สิว + ย = พพ + ติ) สำเร็จรูปเป็น สิพพิตี ย่อมเย็บ.

พฐ เป็นไปในความ ตรัสรู้ (พฐ + ย = ชฌ + ติ) สำเร็จรูปเป็น พฐฌิตี ย่อมตรัสรู้.

* ซี เป็นไปในความ ลื่น (ซี + ย + ติ) สำเร็จรูปเป็น ซียิตี ย่อมลื่น.

* มุห เป็นไปในความ หลง (มุห + ย = ยห + ติ) สำเร็จรูปเป็น มุยหิตี ย่อมหลง.

มุส เป็นไปในความ ลืม (มุส + ย = สส + ติ) สำเร็จรูปเป็น มุสสิตี ย่อมลืม.

รช เป็นไปในความ ย่อม (รช + ย = ชช + ติ) สำเร็จรูปเป็น รชชิตี ย่อมย่อม.

หมายเหตุ: เครื่องหมาย (*) เป็นอักษรมธาตุ เพราะไม่ต้องเรียกหากรรม

๑. ถ้างลง ย ปัจจัยในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอักษรมธาตุ เป็นไปในความ หลุด, พันสำเร็จรูปเป็น มุจจติ ย่อมหลุด.

ถ้างลง ย ปัจจัยในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอักษรมธาตุ เป็นไปในความ แตก, สำเร็จรูปเป็น ภิชชิตี ย่อมแตก. ๓. สัสกถุต เป็นไปในความ สว่าง.

๔. หมวด สุ ธาตุ

สุ เป็นไปในความ ฟัง (สุ + ณ + ติ) สำเร็จรูปเป็น สุนาติ ย่อมฟัง.

วู เป็นไปในความ ร้อย (วู + ณ + ติ) สำเร็จรูปเป็น วุณาติ ย่อมร้อย.

สิ เป็นไปในความ ผูก (สิ + ณ = โณ + ติ) สำเร็จรูปเป็น สิโนติ ย่อมผูก.

๕. หมวด กี ธาตุ

กี เป็นไปในความ ชื้อ (กี + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น กิณาติ ย่อมชื้อ.

ชิ เป็นไปในความ ชำระ (ชิ + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น ชิณาติ ย่อมชำระ.

จฺ เป็นไปในความ กำจัด (จฺ + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น จฺณาติ ย่อมกำจัด.

จิ เป็นไปในความ ก่อ, ในความสั่งสม (จิ + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น จิณาติ ย่อมก่อ, ย่อมสั่ง

สม.

ลฺ เป็นไปในความ เกี่ยว, ในความ ตัด (ลฺ + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น ลฺณาติ ย่อมเกี่ยว, ย่อม

ตัด.

ญา เป็นไปในความ รู้ (ญา = ชา + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น ชานาติ ย่อมรู้.

ฝฺ เป็นไปในความ ฝัด, ในความ โปรย (ฝฺ + นา + ติ) สำเร็จรูปเป็น ฝฺณาติ ย่อมฝัด, ย่อม

โปรย.

๖. หมวด คห ธาตุ

คห เป็นไปในความ ถือเอา (คห + ณหา + ติ) สำเร็จรูปเป็น คณหาติ ย่อมถือเอา.

๗. หมวด ตน ธาตุ

- ตน เป็นไปในความ แฝไป (ตน + โอ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ตโนติ ย่อมแฝไป.
 กร เป็นไปในความ ทำ (กร + โอ + ติ) สำเร็จรูปเป็น กโรติ ย่อมทำ.
 * สกฏ เป็นไปในความ อาจ (สกฏ + โอ + ติ) สำเร็จรูปเป็น สกโกติ ย่อมอาจ.
 * ซาคร เป็นไปในความ ตื่น (ซาคร + โอ + ติ) สำเร็จรูปเป็น ซาโครติ ย่อมตื่น.

๘. หมวด จรุ ชาติ

- จรุ เป็นไปในความ ลัก (จรุ + เณ - ฌย + ติ) สำเร็จรูปเป็น โจเรติ, โจรยติ ย่อมลัก.
 ตกฏ เป็นไปในความ ตรีก (ตกฏ + เณ - ฌย + ติ) สำเร็จรูปเป็น ตกเกติ, ตกกยติ ย่อมตรีก.
 ลกข เป็นไปในความ กำหนด (ลกข + เณ - ฌย + ติ) สำเร็จรูปเป็น ลกเขตติ, ลกขยติ ย่อมกำหนด.
 * มนต เป็นไปในความ ปรีक्षा (มนต + เณ - ฌย + ติ) สำเร็จรูปเป็น มนเตติ, มนตยติ ย่อมปรีक्षा.
 จินต เป็นไปในความ คิด (จินต + เณ - ฌย + ติ) สำเร็จรูปเป็น จินเตติ, จินตยติ ย่อมคิด.

หมายเหตุ: เครื่องหมาย (*) เป็นอกัมมธาตุ เพราะไม่ต้องเรียกหากรรม

อส ชาติ

อส ชาติ ซึ่งเป็นไปในความ มี, ความ เป็น, อยู่หน้าแปลงวิภัติทั้งหลายแล้ว ลบพยัญชนะต้นธาตุบ้าง ที่สุดธาตุบ้างดังต่อไปนี้

- ติ เป็น ตถิ. ลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น อตถิ.
 อนติ คงรูป ลบต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น สนติ.
 สิ คงรูป ลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสิ.
 ถ เป็น ตถ ลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น อตถ.
 มิ เป็น มหิ ลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น อมหิ.
 ม เป็น มห ลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น อมห.
 ตุ เป็น ตถ ลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น อตถ.
 เอยย เป็น อียา ลบต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น สียา.
 เอยย กับทั้งธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสส.
 เอยยุ กับทั้งธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสสุ.
 เอยยุ เป็น อียุ ลบต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น สียุ.
 เอยยาสิ กับทั้งธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสส.
 เอยยาล กับทั้งธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสสถ.
 เอยยามิ กับทั้งธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสส.
 เอยยาม กับทั้งธาตุ สำเร็จรูปเป็น อสสาม.
 อิ คงรูป ที่หะต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น อาสิ.
 อุ คงรูป ที่หะต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น อาสุ.
 ตถ คงรูป ที่หะต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น อาสิตถ.

อี คงรูป ที่ชะตันธาตุ สำเร็จรูปเป็น อาสี.
มหา คงรูป ที่ชะตันธาตุ สำเร็จรูปเป็น อาสิมหา.

สรุปท้ายบท

อาชยาตนั้นมีถึง ๘ หมวด เป็นการยากสำหรับผู้เริ่มศึกษา เพราะการจะจดจำวิภัติอาชยาตทั้ง ๘ หมวดนั้นมิใช่เรื่องง่ายนัก อีกอย่างหนึ่งการนำธาตุมาลงให้ถูกต้องตามวิภัติอาชยาตก็จะเป็นการฝึกในเบื้องต้น เมื่อนำค่านามนามมาประกอบกับอาชยาตด้วยประโยชน์ต่างๆ ก็จะทำให้เข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ในบทนี้ให้ประกอบธาตุให้ชำนาญและฝึกแปลในปฐมบุรุษเท่านั้น ส่วนมัธยมบุรุษและอุตตมบุรุษ จะนำเสนอในบทต่อไป

คำถามทบทวน

๑. จงแจกธาตุตามวิภัติในหมวดกิริยาที่กำหนดให้

๑. จงนำธาตุต่อไปนี้เป็น มร ตาย, พุช ฐุ, หุ มี เป็น ไปลงวิภัติในหมวดวัตตมานา
๒. จงนำธาตุต่อไปนี้เป็น คม ไป, มุจ ปล่อย , ทิว เล่น ไปลงวิภัติในหมวดหมวดปัญจมี
๓. จงนำธาตุต่อไปนี้เป็น สี นอน, ภิท ต่อย, สีว เย็บ ไปลงวิภัติในหมวดสัตตมี
๔. จงแจก ตน ธาตุ แผ่ไป ด้วยวิภัติหมวดหิยัตตนิ
๕. จงแจก ลุ ธาตุ(เกี่ยว) ด้วยวิภัติภวิสสันติ
๖. จงแจก ลกข ธาตุ(กำหนด) ด้วยวิภัติอชชัตตนิ
๗. จงแจก สุ ธาตุ(ฟัง) ด้วยวิภัติกาลาติปัตติ

๒. จงแปลเป็นไทย

๑. อาจริโย เลขนผลเก ลขติ	๑๖. อยโยโก คพเก ภณชปสิพทานิ กีณาสี
๒. วานรา ผลานิ ขาหนติ	๑๗. ฌมโม โลกสุส สุขิ เทติ
๓. ตวิ กุสลิ กโรตุ	๑๘. ชปาโย ทริกาย หตเถ โหนติ
๔. ตุมเห คณชิร์ คจณนติ	๑๙. อิกขณิกา ธาราย อุกกั ทิพพติ
๕. มกขลิโก อาหาเร อาสี	๒๐. สหายโก พาเลหิ นตติ
๖. อุปาสกา เรณ ราชาวาส อาคจณนติ	๒๑. รุกขา วนสมิ โหนติ
๗. อีสา กสิกัน โหติ	๒๒. นาครา หตเถหิ อุกกั รุณเณติ
๘. นโร พุทธปฐิมิ วเทย	๒๓. เวทคุ ปณยาย ปจจามิตตัม ชยติ
๙. โฆณินโน กุสลิ สหายิ ลภิสสุ	๒๔. เณนิมิคา อรณเณ วสิสสนติ
๑๐. กณญา รติยา ภตตัม ภุณชนติ	๒๕. ภิกขุ มหามกุฎราชวิทยาลัย สิกขนติ
๑๑. มนุสสา อิกขณิกาย ปณญาโย อิกขนตุ	๒๖. ปณญาโย ญาณสมา ลภนติ
๑๒. พุทธสุส สาวกา ฌมมิ จรณติ	๒๗. วานรา มหาวเน ผลานิ ขาหนติ
๑๓. ชนา เจตนาย กมมานิ กเรยยุ.	๒๘. ปุริโส सालาย สยตุ
๑๔. โยธา หตเถหิ ริปุโย ชยนติ	๒๙. กมลานิ รตนัม ปุชชาย ลภยยุ.
๑๕. ภิกขุ จิวเร รชชนตุ	
๓๐. อหิ อิมินา สกกาเรน อสุกาย นมมทาย นทिया पुलिเน ฐิตัม มุนิโน ปาทวลณช อภิพูชยามิ ฯ	

อัย สกกาเรน มุณีโน ปาทวลณชสส ปุชาย อาณิสส์โส มยหํ ที่ฆรตตํ ทิตาย สุชาย สํวตตตุ ฯ

๓. จงแปลเป็นไทย (แปลโดยอรรถ)

ภูตปุพพ์ ราชา ทิสมปติ นาม อโหสิ. เรณู นาม กุมารุ ปุตโต อโหสิ. โควินโท นาม พราหม โณ บุโรหิตอโหสิ. เรณู จ ราชปุตโต โชติปาโล จ มาณโว สหายา อหะสุ. อถโข โควินโท พราหมโณ กาล์ อกาสิ. ราชา ทิสมปติ ปริเทเวสิ. อถโข ราชา ทิสมปติ บุริส อามนเตสิ โส อาห “อหํ อิเม รมเม เท เสสิ. มา สมณํ อุปสงกมิ. อหํ บุโรหิตอ พราหมโณ อโหสิ” อิติ.

๔. จงแปลเป็นไทย (แปลโดยอรรถ)

เอโก ทุมเมโธ คทรโก วนนเต ติณํ ขาทติ. โส จิริกสส สทหํ สุตวา ตุมโฐ โหติ. โส คทรโก “จิริกสส สทโท อติมธูโร โหติ” อิติ. จินเตตวา จิริกํ อุปสงกมติ. คทรโก ปุจฉติ “สมม จิริกํ ตยหํ สทโท อติมธูโร โหติ มนาโป. กิํ ตวํ ขาทสิ” อิติ. จิริโก วทติ “อหํ ติณํ อุตสาवं ปิวามิ ตสมา เม สทโท อติมธูโร โหตีติ. คทรโก ติณํ น ขาทติ. อุตสาวเมว ปิวติ. น จิเรน โส มรณํ ปตโต. อิทํ วตตุ อิทมตถํ ที่เปติ “ทุม เมโธ สตโต สุขน วณจิตโต โหติ. โส วินาสํ ปตโต โหตีติ. เอโก สุมเมโธ คทรโก วนสมเป ติณํ ขาทติ. อวิทูเร เอโก จิริโก มธูโร สทหํ กโรติ. คทรโก ตํ สทหํ สุตวา อตตมโน โหติ. โส จิริกํ อุปสงกมิตวา เอวํ วทติ “กิํ เต มา ริส อาหาโร โหติ. ตว สทโท อติมธูโร โหติ มนาโป” อิติ. จิริโก วทติ “อหํ อถญํ อาหารํ น ภุชามิ. อุตสาโว เอว เม อาหาโร โหตีติ. โส คทรโก วทติ “ตวํ มํ วณเจสิ. อหํ อีสปนินาเน พาลคทรกสทิสโน น โหมีติ. อถ โข คทรโก ปาเทน ตํ จิริกํ อกกมติ. โส จิริโก มรํ ปตโต. อิทํ วตตุ เอวํ นิตสเสติ “พยตโต สตโต เยน เกนจि น วณจियเต. โส วินาสํ น ปาปณาตีติ.

๕. จงแปลเป็นไทย (แปลโดยอรรถ)

มลินทราชา ฆนเต นาคเสน อุนทุรสส เอกงคํ คเหตุพพนติ ยํ เวสิ กตมนตํ เอกงคนติ ฯ
 นาคเสน โยคินา โยคาวจเรน อิตปิ เอโปติ จรนเตน โยนิโส มนสิการุปลีสเกเนว ภาวิตพหํ ฯ
 อิทํ มหาราช อุนทุรสส เอกงคํ คเหตุพหํ ฯ

ศัพท์ที่ควรทราบ

ภูตปุพพ์	เรื่องเคยมีมาแล้ว,	อโหสิ,อหะสุ	ได้มีแล้ว
กาล์ อกาสิ	ตายแล้ว,	ปริเทเวสิ	คร่ำครวญแล้ว
อามนเตสิ	เรียกมาแล้ว, ปีกษาแล้ว,	เทเสสิ	แสดงแล้ว
อุปสงกมิ	เข้าไปหาแล้ว	คทรโก	ลา
จิริก	จึงหรือ	อุตสาว	น้ำค้ำ

๖. จงแปลเป็นบาลี

๑. มนุชยํ ท . ย่อมนอน บนเมรุเผาศพ
๒. นางอัปสร ท. ตูอยู่ ชึ่ง ดาว ท. กับทัญจัมเมต ท.
๓. เรา ท. เล่นอยู่ กับนางสาวน้อย ท.
๔. เรา ท. ฟังหุง ชึ่งภัตต เพื่อภิกษุ ท.
๕. ทูต ท. จงเย็บ ชึ่งธง ท. เพื่อกษัตริย์

๖. ท่าน ท. ย่อมนำไป ซึ่งสูง (ยาม) ด้วยแขน
๗. เด็กหญิง ท. ควรเล่น บนในศาลา
๘. มนุษย์ ท. ย่อมทำ ซึ่งกรรม ด้วยเจตนา
๙. ธรรมะย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม
๑๐. ท่าน จงเห็น ซึ่งมหรสพในวัด ของเราทั้งหลาย

๑. ให้ตอบคำถามเหล่านี้ในช่องว่างให้ถูกต้อง (กรณีตอบออนไลน์โปรดเขียนโจทย์ด้วย)

๑) อักษรในบาลีภาษามี ตัว แบ่งเป็นสระและพยัญชนะ

สระมี ตัว ได้แก่ _____

พยัญชนะมี ตัว

พยัญชนะวรรณ มี ตัว ได้แก่

_____ เรียกว่า ก วรรณ

_____ เรียกว่า จ วรรณ

_____ เรียกว่า ฎ วรรณ

_____ เรียกว่า ต วรรณ

_____ เรียกว่า ป วรรณ

พยัญชนะอวรรณ มี ตัว ได้แก่ _____

๒) นามศัพท์ คือ _____

๓) คุณนาม คือ _____

๔) สัพพนาม คือ _____

๒. จงตอบคำถามเหล่านี้ในช่องว่าง

๑) ลิงค์ ในบาลีภาษาหมายถึง _____

จัดตามกำเนิดของภาษา และ _____

๒) การันต์ หมายถึง _____

๓) อมโร (เทวดา) เป็น _____ ลิงค์

๔) ภูมิ (แผ่นดิน) เป็น _____ ลิงค์

๕) อุทก (น้ำ) เป็น _____ ลิงค์

๖) วจนะมี _____ ได้แก่ _____

๗) บุริส แปลว่า “ซึ่ง บุรุช” เป็น _____ วิภัติ

๘) อุทเร แปลว่า “ใน ท้อง” เป็น _____ วิภัติ

๓. จงแปลประโยคต่อไปนี้เป็นภาษาไทย (แปลโดยอรรถาธิบาย/สรุป/พอเข้าใจ)

๔.๑ อธิทานัน ทุกข์ โลกเ.

๔.๒ ฅมมจาร์รี่ สู้ซึ่ เสติ.

๔.๓ ปญญา โลกสมมี ปชโชโต.

๔.๔ สพพทานัน ฅมมทานัน ชินาติ.

๔.๕ อตตาทิ อตตโน นานโ.

๔. จงเลือกประโยคที่ถูกต้องโยคใส่ในช่องว่างให้ถูกต้อง

๔.๑. จงนำคำศัพท์ใน (ก) เติมใน (ข) ให้ถูกต้อง

(ก) ๑ ปวิสนติ ๒ อุกคโต

๓ คโต ๔ อุปปโน

๕ กโรม ๖ กิพนติ

๗ ตุมเห ๘ อหิ

๙ สามคคี ๑๐ ปสสติ

(ข) ตอบ ๑ พุทโธ โลก _____ . ๒ สุริโย นภ _____ .

๓ โย ฅมม _____ . ๔ _____ สุสานัน คจฉามิ.

๕ ราชา อุตยานัน _____ . ๖ มยิ กมม _____ .

๗ ภิกขุ คามิ ปินทาย _____ . ๘ _____ ฅมม สุณาถ.

๙ สุขา สงฆสส _____ . ๑๐ กุมารรา อุตยานเน _____ .

๔.๒ จงนำคำในวงเล็บในช่องว่างเพื่อความสมบูรณ์ของประโยคให้ถูกต้องตามไวยากรณ์

๑. (พุทโธ, พุทธธา) _____ โลก _____ . (อุปปนา, อุปปโน)

๒. (มยิ, ตุมเห) _____ . ปุณญ _____ . (กริสสาม, กริสสถ)

๓. (โจโร, โจรา) _____ . คพภ _____ . (นินโน, นินนติ)

๔. (ราชา, ราชาโน) _____ . อุตยานัน _____ . (คจฉติ, คจฉนติ)

๕. (อัย, อิมมา) _____ . อิตถิ เทวสิกั ปุณญ _____ . (กริ, กรินติ)